

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Петренко Н. М.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО НАПИСАННЯ ТА ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ З ПРЕДМЕТНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
014.03 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ ТА
ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА)**

УДК: 378.147.091.33-027.22:94(072)

П-30

*Рекомендовано до друку та розповсюдження вченою радою Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка
(протокол № 5 від 27.11.2024 р.)*

Рецензенти:

Данильченко Ірина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач аспірантури та докторантури Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Єпик Лариса Іванівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри туризму Сумського національного аграрного університету.

П-30

Методичні рекомендації до написання та захисту кваліфікаційної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня з предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) / укладач Н. М. Петренко. Глухів. 2024 р. 55 с.

Запропоновані рекомендації є науково-методичним супроводом для магістрантів, які виконують наукові роботи, і призначені для ознайомлення з правилами написання, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт. Методичні рекомендації подані на конкретних прикладах із кваліфікаційних робіт, які були захищені зі спеціальності у попередні роки.

Розраховано на магістрантів спеціальності 014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) та інших гуманітарних напрямів, викладачів-керівників магістерських робіт, науково-педагогічних працівників, що здійснюють організацію та управління науково-дослідницькою діяльністю студентів ЗВО.

УДК 378.147.091.33-027.22:94(072)

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
II. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	13
III. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	23
IV. ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	28
V. ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	35
ДОДАТКИ:	
Додаток А. Зразок оформлення титульної сторінки	36
Додаток Б. Зразок оформлення змісту (два розділи)	37
Додаток В. Зразок оформлення змісту (три розділи).....	38
Додаток Г. Зразок оформлення заголовків і тексту розділів	39
Додаток Д. Зразок оформлення висновків	40
Додаток Е. Зразок оформлення таблиць у тексті	41
Додаток Ж. Зразок оформлення ілюстративних матеріалів у тексті.....	43
Додаток И. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел та літератури з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.....	44
Додаток К. Зразки оформлення супровідної документації	48

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Освітня програма підготовки магістрів обов'язково містить дослідницький (науковий) компонент. Таким дослідницьким (науковим) компонентом є кваліфікаційна робота. Ця форма діяльності спрямована на поглиблення та розширення теоретичних знань, розвиток практичних вмінь та вдосконалення навичок дослідницької та самостійної роботи.

Магістерська кваліфікаційна робота – самостійна індивідуальна комплексна кваліфікаційна випускова робота з елементами дослідницького пошуку та інновацій, яка є підсумком теоретичної та практичної підготовки в межах нормативного та вибіркового складників освітньо-професійної програми підготовки магістрів, що захищається на завершальному етапі навчання. Вона є самостійним науковим дослідженням, що виконується за участі наукового керівника (із залученням наукових консультантів), оформлюється у вигляді наукової роботи, написаної українською мовою. Підготовка кваліфікаційної роботи має на меті розвиток дослідницької компетентності здобувачів освіти [6].

Кваліфікаційна робота є науковою працею, яка дозволяє продемонструвати рівень наукової та професійної підготовки здобувачів освіти за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта), а також ступінь оволодіння програмними результатами навчання за освітньою програмою Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Її виконання та захист слугують оцінкою готовності фахівця до самостійної професійної діяльності, здатності аналізувати актуальні проблеми історичної науки та розробляти необхідні, зокрема методичні рекомендації щодо викладання історії у закладах загальної середньої освіти (далі ЗЗСО).

Особливістю кваліфікаційної роботи здобувачів вищої освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка предметної спеціальності 014.03 Середня

освіта (Історія та громадянська освіта) є її складники: теоретичний та методичний. Теоретична частина передбачає розкриття історичної теми чи проблеми, яка є актуальною. Методична частина включає розробку уроку, а також характеристику й аналіз обраної теми в контексті її викладання у шкільному курсі історії.

Кваліфікаційна робота є самостійним, узагальнюючим, оригінальним і завершеним науковим дослідженням однієї з історичних проблем через аналіз першоджерел та літератури, що має відповідний рівень актуальності та містить у собі елементи наукової новизни. Таким чином, кваліфікаційна робота пропонує нове рішення важливої наукової проблеми або конкретного наукового завдання.

Кваліфікаційна робота здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) демонструє рівень підготовки фахівця освітньої галузі, його наукову компетентність, здатність самостійно здійснювати науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання предметної галузі. У процесі виконання кваліфікаційної роботи здобувач освіти не лише закріплює здобуті під час навчання знання, але й поглиблює та розширює їх, детально досліджує одну з історичних тем.

У результаті виконання кваліфікаційної роботи здобувачі освіти набувають загальних (ЗК) і фахових (ФК) компетентностей:

ЗК. Здатність репрезентувати культуру наукового мовлення українською та іноземною мовами в освітньому процесі та під час проведення, презентації результатів досліджень історико-правового характеру.

ФК. Здатність презентувати та обговорювати результати науково-дослідницької та педагогічної діяльності.

ФК. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення історичних проблем представниками різних наукових напрямів та шкіл при здійсненні науково-дослідницької роботи.

Формування компетентностей в межах виконання та захисту кваліфікаційної роботи співвіднесено з трудовими функціями професійних стандартів підготовки вчителя, а саме:

Трудова функція А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів).

А1. Мовно-комунікативна компетентність. А1.1.У1. Вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння комунікувати усно й письмово.

А3. Інформаційно-цифрова компетентність. А3.1. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності [7, с. 7, 12, 13].

Етапи виконання кваліфікаційної роботи:

- вибір теми дослідження в межах предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта);
- розроблення плану (змісту) кваліфікаційної роботи;
- розроблення плану-графіку виконання кваліфікаційної роботи;
- пошук і аналіз джерел, історіографії, практичних матеріалів;
- оброблення та аналіз зібраних матеріалів та джерел;
- формулювання висновків і узагальнень;
- оформлення роботи відповідно до вимог;
- проходження рецензувань, перевірки на плагіат;
- попередній захист роботи на кафедрі;
- захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії.

Кожен з вищевказаних етапів має важливе значення у процесі створення написання кваліфікаційної роботи та передбачає чітке і послідовне виконання дослідницьких дій. Це забезпечує якісний результат і відповідність вимогам до наукової роботи.

Вибір теми. Тематика кваліфікаційної роботи повинна відповідати вимогам освітньої програми «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» та стосуватися історичної галузі. Виконання цієї роботи має не лише сприяти

вирішенню наукових питань, але й підтверджувати здатність автора ефективно здійснювати науковий пошук за темою дослідження, опанувати загальні та спеціальні методи наукового аналізу та володіти прийомами їх практичного застосування.

Тематику кваліфікаційних робіт за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) визначає кафедра історії, правознавства та методики навчання Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім. О. Довженка. Здобувач освіти обирає тему зі списку, запропонованого кафедрою, орієнтуючись на власні інтереси, відповідність теми науковим уподобанням. Також здобувач має право запропонувати власну тему, якщо вона актуальна, відповідає спеціальності, науковим інтересам і сучасним напрямкам розвитку науки, і має наукову та практичну цінність [2, с. 204].

Тема кваліфікаційної роботи з предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) має містити теоретичний та методичний складники. Тобто, теоретична частина назви повинна бути актуальною темою з історії та громадянської освіти, методична – включати практичні рекомендації щодо адаптації теми в ЗЗСО. Наприклад:

– *Скасування кріпацтва в Україні (1861 р.) та особливості вивчення теми на уроках історії.*

– *Розвиток трансатлантичних відносин ЄС – США та методика використання джерел на уроках всесвітньої історії.*

– *Операція НАТО в Афганістані (2003–2021) та методика використання документальних джерел на уроках всесвітньої історії.*

– *Соціально-економічний розвиток України в останній третині XIX – початку XX ст. та дидактичне забезпечення теми у шкільному курсі історії.*

Кваліфікаційна робота виконується під керівництвом досвідченого викладача (наукового керівника). Магістрант разом із керівником повинні розробити календарний план-графік підготовки кваліфікаційної роботи [2,

с. 205]. Науковими керівниками можуть бути доктори наук, професори, доктори філософії (кандидати наук), доценти Університету. До керівництва кваліфікаційними роботами, як виняток, можуть залучатися також висококваліфіковані фахівці-практики, науковці, у тому числі з інших закладів вищої освіти. У цьому випадку додатково призначається науковий консультант (кандидат, доктор наук) [6, с. 4].

Розробка плану (змісту) кваліфікаційної роботи. На цьому етапі визначаються ключові розділи, підрозділи та їхній зміст. Детальна структура кваліфікаційної роботи описана у подальших розділах цього посібника. Кваліфікаційна робота має включати вступ, основну частину (два-три розділи та підрозділи), висновки, список джерел та літератури. План дозволяє чітко організувати матеріал і забезпечує логічну послідовність викладу думок. На основі визначених розділів та підрозділів складається план-графік виконання дослідження.

Розробка плану-графіку виконання кваліфікаційної роботи. План-графік виконання кваліфікаційної роботи складається на початковому етапі підготовки дослідження за встановленою формою (див. Додаток К) та затверджується завідувачем кафедри історії, правознавства та методики навчання ННІ філології та історії. План-графік складається за консультацією наукового керівника та повинен містити назви розділів, підрозділів кваліфікаційної роботи та орієнтовні дати їх виконання. Під час написання кваліфікаційної роботи науковий керівник повинен робити відповідну відмітку щодо виконання пунктів плану. План-графік документ допомагає здобувачеві освіти організувати час та ресурси для ефективної підготовки.

Здобувачі освіти зобов'язані регулярно консультуватися зі своїм науковим керівником, надавати йому матеріали на перевірку відповідно до плану-графіку виконання роботи, погоджувати зміст та хід реалізації етапів, визначених у плані-графіку, а також усувати недоліки, зазначені керівником. Узгоджений із керівником, план-графік забезпечує систематичність і дисциплінованість під час роботи над дослідженням.

Пошук і аналіз джерел, історіографії, практичних матеріалів. Цей етап передбачає пошук першоджерел, наукових статей, монографій та інших матеріалів, які стосуються обраної теми за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Важливо критично оцінити достовірність та інформативність обраних джерел, а також систематизувати інформацію для подальшого аналізу.

Кваліфікаційна робота за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) повинна мати творчий, індивідуальний, дослідницький характер, ґрунтуватися на історичних джерелах та історіографії доби незалежності (з 1991 року до сучасності).

Обробка та аналіз зібраних матеріалів та джерел. Після збору інформації здобувач освіти має провести її систематизацію, класифікацію та критичний аналіз. Це дозволяє виділити основні ідеї, підходи, концепції, які будуть використані в дослідженні. Результатом цього етапу є формулювання основних положень кваліфікаційної роботи, які стануть базою для подальшого викладу.

Також цей етап передбачає підготовку наукового апарату та основного тексту кваліфікаційної роботи, на основі аналізу історіографії та історичних джерел. Текст роботи повинен бути логічним, чітким, обґрунтованим і достовірним. У ньому слід викладати факти, які можна перевірити. Здобувач освіти повинен продемонструвати вміння відбирати, обробляти та систематизувати інформацію.

Кваліфікаційна робота має поєднувати теоретичний аналіз теми з оцінкою практичних та методичних аспектів. Вона повинна мати науково-практичну цінність для предметної галузі Історія та громадянська освіта.

Формулювання висновків і узагальнень. На цьому етапі дослідження на основі отриманих даних формулюються висновки, які підсумовують дослідження. Узагальнення мають відображати основні досягнення роботи, її наукову та практичну значущість. Окрім загальних висновків, кваліфікаційна робота має містити короткий узагальнюючий висновок на 1-2 абзаци в кінці

кожного розділу, без виокремлення цих висновків окремим пунктом. Загальні висновки складаються відповідно до поставлених завдань дослідження та мають точно і докладно характеризувати основні результати кваліфікаційної роботи. У висновках важливо визначити перспективи подальших досліджень за обраною тематикою.

Результати дослідження мають бути апробовані та представлені у вигляді публікацій тез у збірниках конференцій, статей у періодичних виданнях, доповідей на науково-практичних конференціях тощо. Наукова публікація за темою кваліфікаційної дослідження – важливий етап у науковій роботі здобувача освіти. Одним із завдань практики «Дослідницька практика з написання магістерської роботи», яку здобувачі магістерського ступеня проходять на першому році навчання, є апробація результатів дослідження під час наукових заходів шляхом виступів на наукових конференціях та/або публікації тез, наукових статей.

Здобувачі освіти не обмежені у своєму виборі щодо видань, в яких можуть публікувати тези та статті. Під час підготовки публікації здобувачеві необхідно виділити ключові результати кваліфікаційної роботи, які мають бути оприлюднені. Важливо зосередитися на одному аспекті дослідження, який має найбільшу наукову цінність. У тексті варто використовувати чітку термінологію, уникати складних речень і суб'єктивних оцінок. Публікація має бути лаконічною та містити проміжні результати наукового кваліфікаційного дослідження.

Оформлення роботи відповідно до вимог. Етап передбачає візуальне оформлення кваліфікаційної роботи відповідно до нормативних документів університету, зокрема положення «Про кваліфікаційні роботи в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка». Кваліфікаційна робота повинна мати чітку структуру, завершеність, правильне оформлення бібліографічних посилань і списку літератури відповідно до стандартів. Відповідність кваліфікаційної роботи вимогам забезпечує її готовність до подальших перевірок. Особливу увагу варто приділити

правильності цитування джерел, списку використаних джерел та літератури і оформленню додатків. У наступних розділах цього посібника подані узагальнені методичні рекомендації щодо специфіки кваліфікаційного дослідження за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта).

Проходження рецензувань, перевірки на плагіат. При виконанні кваліфікаційної роботи за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) є обов'язковим дотримання вимог академічної доброчесності. Усі роботи проходять детальну перевірку на плагіат. Важливим є дотримання норм цитувань відповідних джерел. Коли кваліфікаційна робота готова та оформлена, вона передається на кафедру історії, правознавства та методики навчання для подальшої передачі рецензентам та для перевірки на запозичення. Робота проходить експертну оцінку двох рецензентів, які аналізують її якість та відповідність та вимогам. Перевірка на плагіат проводиться, щоб гарантувати оригінальність дослідження. За результатами цих перевірок, можуть бути внесені необхідні корективи у оформлення та текст роботи.

Попередній захист роботи на кафедрі. Передзахист кваліфікаційної роботи дозволяє представити результати дослідження викладачам кафедри та отримати рекомендації щодо їх удосконалення. Це також є можливістю для студента перевірити свою готовність до публічного виступу.

Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії. Заключний етап роботи над дослідженням передбачає публічний його захист, під час якого студент презентує основні результати роботи. Комісія оцінює якість дослідження, його актуальність, оформлення та відповідність вимогам. Успішний захист є підсумком усієї роботи та підтвердженням кваліфікації випускника. Практичні та методичні рекомендації щодо передзахисту та захисту кваліфікаційної роботи подані у подальших розділах цього посібника.

Кваліфікаційна робота здобувача другого (магістерського) рівня освіти спрямована на оцінювання рівня загальнонаукової та фахової підготовки

магістрантів, їх здатності використовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань.

Під час виконання кваліфікаційної роботи здобувач освіти другого (магістерського) рівня за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) має продемонструвати такі навички та вміння:

– у галузі **історії** – знання основних етапів та напрямів розвитку історичної науки, застосовувати різноманітні методи історичного дослідження, оцінювати ключові події та тенденції в історії, їх значення для розвитку суспільства, вміння оцінювати історіографічні підходи, застосовувати критичний підхід до наукової літератури, формулювати наукові гіпотези та перевіряти їх за допомогою історичних даних і методів дослідження;

– у галузі **джерелознавства** – здатність відбирати джерела, визначати вихідні дані створення документа, вміння класифікувати їх, складати описи джерел, проводити аналіз, обирати необхідну для дослідження інформацію за допомогою різних дослідницьких методів;

– у галузі **історіографії** – з обізнаність із науковими джерелами (статтями, монографіями, посібниками, науковими виданнями) з досліджуваної проблеми, вміння класифікувати їх, встановлювати наступність поглядів на обрану проблему, а також застосовувати порівняльний аналіз літератури та різних підходів до певних питань проблеми.

– у галузі **методики навчання історії** – здатність інтегрувати матеріал теми кваліфікаційної роботи у шкільний курс історії відповідно до затверджених Міністерством освіти та науки України навчальних програм;

– у галузі **бібліографії** – вміння здійснювати збір літератури, знання правил бібліографічного оформлення посилань, а також складати перелік використаних джерел і літератури.

Кваліфікаційна робота, яку виконує здобувач, є формою атестації другого (магістерського) рівня, що дозволяє оцінити ступінь засвоєння теоретичних та практичних знань здобувача, а також здатність до самостійної діяльності за

предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта).

II. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота має складатися з таких частин:

- титульний аркуш,
- анотація,
- зміст,
- вступ,
- основна частина (розділи та підрозділи),
- висновки,
- список використаних джерел та літератури,
- додатки.

Титульний аркуш (Додаток А) має містити найменування установи, в якій виконана робота, назву роботи, інформацію про автора і наукового керівника.

Анотація складається українською та англійською мовами обсягом не менше, ніж 1000 друкованих знаків з пробілами кожна. Анотація кваліфікаційної роботи – це короткий огляд змісту, структури та основних результатів дослідження. Основна мета анотації – дати читачам (зокрема, комісії) уявлення про кваліфікаційну роботу, її важливість, новизну та основні висновки. Після анотації розміщуються ключові слова, які повинні містити 5–10 слів.

Зміст (Додаток Б, В) містить назви розділів, підрозділів та їхню нумерацію, такі структурні частини як вступ, висновки, список використаних джерел та літератури, додатки. Окрім того, вказуються номери початкових сторінок усіх структурних елементів роботи.

У **вступі** розкривається суть наукової проблеми, її актуальність. Вступ є однією з найскладніших частин роботи, тому часто його пишуть після завершення основних розділів. Однак важливо сформулювати основні положення вступу на початку дослідження для визначення основних характеристик роботи і в подальшому внести необхідні коригування.

У вступі подається загальна характеристика роботи у рекомендованій нижче послідовності.

Актуальність. Актуальність дослідження за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) передбачає визначення важливості розв'язання проблеми для історичної галузі. Суспільно-політичні обставини та особисті вподобання здобувача не повинні бути основними підставами для написання кваліфікаційної роботи. Формулювання актуальності теми має бути лаконічним – кількома абзацами необхідно охарактеризувати значення наукової проблеми.

Приклад 1

ТЕМА: Політика умиротворення Третього Рейху і початок другої світової війни та особливості вивчення теми в курсі всесвітньої історії.

Актуальність теми. Друга світова війна стала найкривавішим збройним конфліктом в історії людства, в якій брали участь понад 60 країн та 80% населення планети. Військові дії розгорталися на територіях Європи, Азії, Африки й Австралії, а також на просторах морів й океанів.

Актуальність даної проблематики підтверджується тим, що серед зарубіжних та вітчизняних істориків відсутня однаковість в оцінці причин початку Другої світової війни навіть після десятиліть від початку цього конфлікту. Західні історики покладають відповідальність за початок Другої світової війни на А. Гітлера та Й. Сталіна, які при підписанні пакту про ненапад Молотова–Ріббентропа розділили сфери впливу в Європі...

Приклад 2

ТЕМА: Розбудова партійної системи в підросійській Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. й дидактичне забезпечення теми у шкільному курсі історії України.

Актуальність теми. Дослідження ролі українських політичних партій у розвитку національного відродження на початку ХХ століття стає необхідним етапом для відтворення та розуміння складного та суперечливого процесу формування української державної нації.

Актуальність обраної теми, безперечно, обумовлюється потребою в обґрунтуванні історичного значення сучасних державотворчих процесів в українському суспільстві. Актуальність цієї роботи особливо акцентується на необхідності концептуального переосмислення питань національно-державної орієнтації українських партій та оновлення концепцій на основі використання як традиційних, так і нових джерел концептуальних структур, що стосуються українського національного руху та ідеї на початку ХХ століття. Це також пов'язано з необхідністю перегляду стереотипів та уявлень, сформованих під час тоталітарних режимів минулого...

Об'єкт дослідження – це явище або процес, який здобувач обирає для вивчення. Зазвичай об'єкт охоплює широкий спектр дослідницьких проблем, які конкретизуються в межах предмета дослідження. Наприклад, це може бути система, процес, група людей, подія тощо. Об'єкт завжди ширший за предмет. Тобто, об'єкт відповідає на питання: Що ми вивчаємо загалом?

Предмет дослідження знаходиться в межах об'єкта, співвідносячись із ним як часткове до загального. Це конкретна частина або аспект об'єкта, який безпосередньо вивчається. Предмет дослідження уточнює, на чому саме зосереджено увагу у межах об'єкта. Предмет відповідає на питання: Що саме нас цікавить у цьому об'єкті?

Приклад 1

ТЕМА: Політика умиротворення Третього Рейху і початок Другої світової війни та особливості вивчення теми в курсі всесвітньої історії.

Об'єкт дослідження – відносини між нацистською Німеччиною і західними демократичними державами та розвиток Третього Рейху в умовах нацистської диктатури; шкільний курс всесвітньої історії.

Предмет дослідження – комплексний аналіз діяльності Великої Британії та Франції в підтримці світової безпеки після Першої світової війни, політика умиротворення Н. Чемберлена, прихід до влади А. Гітлера та зовнішньополітичний аспект ідеології націонал-соціалізму; висвітлення політики умиротворення в шкільному курсі всесвітньої історії.

Приклад 2

ТЕМА: Розвиток трансатлантичних відносин ЄС – США та методика використання джерел на уроках всесвітньої історії.

Об'єкт дослідження – трансатлантичні відносини Євросоюзу і США.

Предмет дослідження – співробітництво ЄС та США в політичній, військово-стратегічній та економічній сферах в період 1990 – 2008 рр. та методика використання історичних джерел на уроках всесвітньої історії в середній школі.

Мета дослідження. Метою дослідження є очікуваний результат, якого прагне досягнути дослідник. Вона формулюється як відповідь на запитання: Що я хочу дізнатися або досягти?

Завдання дослідження – це засоби, шляхи, що конкретизують досягнення мети. Вони деталізують мету і відповідають на питання: Що потрібно зробити для досягнення мети? Завдання формулюються чітко та поетапно у вигляді

стислих імперативів: *визначити, довести, схарактеризувати, з'ясувати, здійснити, простежити, виявити, встановити, розкрити, обґрунтувати, узагальнити, розробити*. Оптимальна кількість завдань для кваліфікаційної роботи другого (магістерського) рівня – 4.

Приклад 1

ТЕМА: Скасування кріпацтва в Україні (1861 р.) та особливості вивчення теми на уроках історії.

Метою дослідження є вивчення процесу скасування кріпацтва в Україні, його вплив на формування суспільства у другій половині XIX ст. та виявлення ефективних шляхів введення події до навчальної програми.

Завдання:

1. На основі аналізу джерел та історіографії охарактеризувати передумови та причини скасування кріпосного права в Україні.
2. Визначити основні положення реформи 1861 року та її наслідки для українського суспільства.
3. Проаналізувати методичні підходи до вивчення теми скасування кріпосного права на уроках історії.
4. Розробити практичні матеріали для вивчення теми в освітньому процесі.

Приклад 2

ТЕМА: Військові операції Червоної армії на Лівобережній Україні (1941 – 1943 рр.) та дидактичне забезпечення теми у шкільному курсі з історії України.

Мета дослідження – визначити особливості оборонних та наступальних операцій Червоної армії в межах Лівобережних областей України в період з 1941 – 1943 рр. та розкрити специфіку вивчення теми на уроках історії України.

Завдання:

1. Проаналізувати стратегію оборонних дій Червоної армії в липні-листопаді 1941 р.
2. Охарактеризувати наступальну кампанію радянських військ у січні - лютому 1942 р.
3. Описати методику використання наочності на уроках історії.
4. Проаналізувати авторську розробку плану-конспекту уроку з історії України для 10 класу із використанням наочних засобів.

Хронологічні межі дослідження – це часовий період, який охоплює дослідження. Вони визначають, за який проміжок часу аналізуються явища, події або процеси.

Наприклад, у дослідженні з історії це може бути конкретна епоха а–або кілька років чи десятиліть. В описі хронологічних меж має бути обов'язково визначено нижню та верхню межі дослідження. Нижня межа – це дата (рік), з якого ви починаєте ваше дослідження. Верхня межа – це дата (рік), якою ви завершуєте виклад історичного матеріалу. Хронологічні рамки допомагають окреслити початок і завершення подій, які розглядаються, що дозволяє зосередитися на конкретному періоді.

Територіальні межі дослідження – це географічна територія, яку охоплює дослідження. Це можуть бути конкретні країни, регіони, міста чи навіть певні місцевості. Визначення територіальних меж дозволяє уточнити, на якій саме ділянці простору відбувається аналіз досліджуваних процесів або явищ.

Приклад 1

ТЕМА: Участь України в миротворчій діяльності ООН у 90-ті рр. ХХ – на початку ХХІ ст. та методичні рекомендації до вивчення теми в шкільному курсі.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1991 р. по 2021 р. Нижня межа визначається 1991 роком, як початок існування незалежної держави Україна. Верхня межа – 2021 рік, оскільки ООН і на сьогодні має декілька незавершених миротворчих операцій, участь у яких приймають і українські збройні сили.

Територіальні межі дослідження охоплюють території проведення миротворчих місій Організації Об'єднаних Націй.

Приклад 2

ТЕМА: Політика умиротворення Третього Рейху і початок Другої світової війни та особливості вивчення теми в курсі всесвітньої історії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1919-1939 рр.. Нижня межа дослідження (1919 р.) обумовлена підписанням Версальського мирного договору 28 червня 1919 року. Верхня межа дослідження (1939 р.) пояснюється початком Другої світової війни 1 вересня 1939 року нападом Німеччини на Польщу.

Територіальні межі дослідження охоплюють перш за все територію Німеччини де після поразки в Першій світовій війні, дуже ослаблена країна змогла знову стати державою з найбільшою армією на континенті. Також межі дослідження у різній мірі будуть охоплювати всю територію Європи.

Джерельна та історіографічна база дослідження. Цей підрозділ описується у вступі, якщо не передбачено винесення його окремою частиною основного тексту кваліфікаційної роботи. Тут зазначаються джерела та

історіографія на якій базується робота. Обсяг тексту –2-4 абзаци (але не більше однієї сторінки тексту. Матеріал має бути подано стисло та лаконічно, описані основні посібники, джерела з посиланням на кожне цитоване джерело зі списку використаних джерел та літератури.

Приклад

ТЕМА: Військові операції Червоної армії на Лівобережній Україні (1941 – 1943 рр.) та дидактичне забезпечення теми у шкільному курсі з історії України.

Джерельна та історіографічна база дослідження. Джерельна база представлена офіційними документами, завдяки яким можна реконструювати певний перебіг подій – планування сторін, чисельність військ, конкретні цілі для виконання. Дослідити планування Вермахту можемо завдяки Директиві №21 відомої під кодовою назвою «план Барбаросса» [10]. Зі сторони радянської ставки ВГК для дослідження є одним з важливих документів Директива Ставки ВГК від 23.08.1941 № 001199, завдяки якій ми можемо проаналізувати планування радянського командування, цілі та подальші дії у випадку нападу Німеччини [11]. Не менш важливим є мемуарні джерела: щоденник німецького генерал-полковника Гальдера Ф. [6], де записано детальне оснащення, кількість та розташування німецьких військ, а також стратегічні та оперативні рішення військових дій.

Історіографія дослідження представлена доробком досліджень, які розкривають різноманітні аспекти бойових дій Червоної армії проти військ Вермахту. Значна кількість робіт, розглядають оборонні дії та наступальні операції Червоної армії переважно у комплексі з іншими подіями Другої світової війни на теренах України. Найбільший історіографічний доробок 60-х років ХХ ст. належить радянському періоду. Я. Примаченко вказує, що Велика Вітчизняна є суто ідеологічною назвою збройного конфлікту між СРСР та Німеччиною у 1941 - 1945 рр. [3, с. 15]. На сучасному етапі, після проголошення Незалежності України від 24 серпня 1991 р., зникає жорстка цензура для науковців-дослідників, але сплеску дослідницької діяльності не сталось. Проте, оновлений концептуальний підхід до вивчення тематики Другої світової війни було зроблено М. Ковалем [21].

Останні роки ХХІ ст. це такий собі розвиток історичної науки, скажемо, без меж. Саме в цей період з'явилися праці В. Грицюка [8]. Важливими є колективні та самостійні праці О. Лисенко та І. Муковського [25]. Автори створюють свої праці ґрунтуючись безпосередньо на дослідженнях архівних документів які зараз в доступі без грифу таємності. Висвітлено ті невідомі сторінки та розкрито найбільш цікаві аспекти перебігу Другої світової війни на теренах України, проведено аналіз причинно-наслідкових етапів війни.

Методи дослідження. У цій частині мають бути перераховані методи, які були використані для досягнення мети та вирішення завдань кваліфікаційної

роботи, їх слід наводити відповідно до структури дослідження. Коротко і чітко вкажіть, що саме вивчалось за допомогою кожного методу, щоб обґрунтувати їх логічність і доцільність.

Приклад 1

ТЕМА: Участь України в миротворчій діяльності ООН у 90-ті рр. ХХ – на початку ХХІ ст. й методичні рекомендації до вивчення теми в шкільному курсі історії України.

Методи дослідження. У роботі використано загально-логічні методи аналізу і синтезу, узагальнення, поєднання історичного та логічного аналізу. Із методів, що є загальнозначущими для історичного пізнання задіяні також проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, структурно-системний, які дозволили проаналізувати миротворчі операції альянсу НАТО.

Приклад 2

ТЕМА: Військові операції Червоної армії на Лівобережній Україні (1941 – 1943 рр.) та дидактичне забезпечення теми у шкільному курсі з історії України.

Методи дослідження. У роботі для розв’язання конкретних проблемних завдань застосовувались такі спеціально-історичні методи:

Історико-генетичний метод, який за своєю спрямованістю базується на детальному аналізі певних історичних подій, фактів. Даний метод за своєю природою аналітично-індуктивний, описовий, демонструє причинно-наслідковість соціальних явищ. Цей метод можна використовувати лише в комплексі з іншими. Власне історико-генетичний метод дозволив нам прослідкувати еволюцію стратегічного планування та наступальної діяльності радянської Червоної армії.

Історико-порівняльний метод – найпоширеніший метод який використовується під час історичних досліджень. Відмітимо, що без порівняння історичних процесів і явищ, неможливо написати жодну науково-дослідницьку роботу. Адже історія, сама по собі, являє закономірний процес, що постійно повторюється, доводячи свою циклічність. Під час порівняння історичних процесів та явищ завжди за аналогією з’ясовуються нові факти. Порівняння має відбуватись за наведення конкретних фактів подій з урахуванням особливостей історичних епох. У дослідженні історико-порівняльний метод застосовується з метою з’ясування особливостей перебігу військових дій Червоної армії. Третій розділ магістерської роботи містить використані такі загальноісторичні методи дослідження: метод абстрагування; Загальнонаукові методи: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, системно-структурний.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Описується, як результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані на практиці або в подальших наукових дослідженнях. Іншими словами, це обґрунтування, чому ваша робота важлива не лише теоретично, а й для реального життя, професійної сфери чи науки. Варто подати відомості про використання результатів дослідження або рекомендації щодо їх застосування у науковій, педагогічній сфері тощо.

Приклад 1

ТЕМА: Участь України в миротворчій діяльності ООН у 90-ті рр. ХХ - на початку ХХІ ст. й методичні рекомендації до вивчення теми в шкільному курсі історії України.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її основний матеріал та результати можуть використовуватись та застосовуватись вчителями історії на уроках всесвітньої історії та історії України у школі, при вивченні історії міжнародних відносин у світі, а також при вивченні політології у вищих навчальних закладах гуманітарного профілю.

Приклад 2

ТЕМА: Гітлерівський окупаційний режим в Україні (1941-1944 рр.) та методичні рекомендації щодо використання візуальних матеріалів при вивченні теми в шкільному курсі історії.

Практичне значення. Сформульовані основні тези та висновки можуть бути використані для складання текстів лекцій, присвячених проблемі окупаційного режиму в Україні, а також при написанні підручників з історії України, які містять узагальнену інформацію про цей період. Ці матеріали можуть також бути корисними при розробці спеціальних курсів з ретельним вивченням окупаційного режиму, використанні в навчальній практиці та експозиціях музеїв, проведенні уроків із історії України у навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження: зазначається, на яких наукових конференціях та семінарах були представлені результати дослідження, викладеного в кваліфікаційній роботі, збірники, де опубліковано статті/тези за матеріалами дослідження.

Структура кваліфікаційної роботи описує її основні компоненти, зокрема вступ, кількість розділів, висновки, список використаних джерел та літератури та додатки. Важливо вказати загальний обсяг роботи в сторінках, кількість

таблиць і рисунків, а також кількість самостійних сторінок тексту, що вони займають.

Приклад 1

ТЕМА: Заселення і розвиток Слобідської України (середина XVII – XVIII ст.) та методичні рекомендації щодо вивчення теми в шкільному курсі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження апробовано під час:

- II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Глухівські історико-філософські читання» (м. Глухів, 17 квітня 2024 року);
- Всеукраїнській науково-краєзнавчій конференції «Роль підприємців та меценатів в розвитку населених пунктів рідного краю: історія та сучасність» (Бердичів-Червоне, 7 червня 2024 року).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 2 публікаціях:

1. Кобилко О. Економіка козацьких полків Слобідської України у XVII – першій половині XVIII століття. *Глухівські історико-філософські читання: Збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції 17 квітня 2024 року. Вип. 2.* Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів. 2024. С. 239–240.

2. Кобилко О. Політика царського уряду щодо полків Слобідської України у XVII – першій половині XVIII століття. *Студентські історичні студії.* Глухів. 2024. С. 15–18.

Структура. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Загальний обсяг роботи складає 102 сторінки, з яких 84 сторінки основного тексту.

Приклад 2

ТЕМА: Гітлерівський окупаційний режим в Україні (1941–1944 рр.) та методичні рекомендації щодо використання візуальних матеріалів при вивченні теми в шкільному курсі історії

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження апробовано під час II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування» (Глухів, 28 листопада 2023 р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 1 публікації:

1. Політай В. «Рух опору окупаційному режиму німців в Україні (1941–1944 рр.)». *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць.* Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 148–150.

Структура. Магістерська робота складається зі, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Загальний

обсяг роботи – 95 сторінок, обсяг основного тексту складає 82 сторінки.

Усі структурні елементи вступу виділяються жирним шрифтом, як показано у прикладах.

Основна частина кваліфікаційної роботи повинна містити мінімум два розділи. Якщо матеріал дослідження передбачає розширення структури – допускається три розділи.

Перший (та другий) розділ – теоретичний, в ньому досліджується стан вивчення проблеми, аналізуються ключові напрями досліджень, розглядаються основні аспекти теми та обґрунтовується власна позиція щодо спірних чи невіршених питань. Обов'язковою умовою є посилення на літературні джерела (історіографія), які містять положення авторів та доступну джерельну базу.

Другий (або третій) розділ – методичний, де розкривається практичне значення проведеного дослідження. У ньому можуть бути представлені, наприклад, система урочної та позаурочної роботи, пов'язана з предметом або матеріалом дослідження, комплекс вправ для практичної реалізації отриманих результатів, методичні рекомендації тощо. Увесь наведений матеріал повинен мати теоретично-методичне обґрунтування [2, с. 208].

Кожен розділ має складатися з декількох підрозділів, у яких викладаються теоретичні та методичні аспекти обраної теми на основі аналізу джерельної та історіографічної бази, розглядаються дискусійні питання та сформульовано позицію автора. Кожен розділ та підрозділ повинні мати заголовки, що чітко відображають їх зміст.

У **висновках** стисло наводяться наукові та практичні результати, отримані в процесі виконання поставлених завдань. Загальні висновки формуються відповідно до мети і завдань магістерського дослідження. Так, якщо першим завданням кваліфікаційної роботи було «Дослідити історіографію проблеми», то у висновках, має бути короткий підсумок цього завдання. Наприклад: «1. Досліджено історіографію проблеми, яку умовно можна поділити на дві підгрупи ...» (Додаток Д).

Список використаних джерел та літератури охоплює наукову літературу, матеріали періодичних видань, практичні матеріали, архівні джерела тощо, які були використані в роботі. На кожне джерело, що розміщено у списку, має бути обов'язково посилання в тексті.

Додатки до кваліфікаційної роботи можуть містити графіки, таблиці, схеми, фотографії, аналітичні довідки, архівні документи та інші матеріали, план-конспект уроку, інші методичні розробки, які доповнюють та ілюструють зміст кваліфікаційного дослідження.

III. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Рекомендований обсяг основного тексту роботи (без урахування титульної сторінки, анотації, змісту, списку використаних джерел та літератури, додатків) – 80 сторінок.

Текст кваліфікаційної роботи друкується на стандартних аркушах білого паперу формату А4.

Текст має бути оформлений шрифтом Times New Roman розміром 14 з міжрядковим інтервалом 1,5 і полями: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє та нижнє – по 20 мм. Абзаційний відступ 1,25 см. Не допускається оформлення абзаців пробілами, чи клавішею Tab, рекомендоване використання інструменту Лінійка.

Нумерація сторінок починається з титульного аркуша, який вважається першою сторінкою, але цифра 1 на ньому не ставиться. Другою сторінкою кваліфікаційної роботи є анотація українською та англійською мовами, де цифра 2 зазначається і йде далі по порядку відповідно до тексту роботи.

Заголовки структурних елементів тексту (ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ 1, РОЗДІЛ 2, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ) друкуються жирним шрифтом з розташуванням по центру сторінки без абзаційного відступу (Додаток Б, В, Г, Д).

У таких частинах як ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ після заголовку текст друкується з наступного рядка з абзацом 1,25 см (Додаток Б, В, Д). При оформленні тексту розділів зверніть увагу, що слово РОЗДІЛ та його номер має бути на першому рядку, в кінці крапка не ставиться, на другому рядку розміщується назва розділу, яка теж друкується великими літерами з вирівнюванням по центру і без абзаційного відступу (Додаток Г).

Перед написанням назви підрозділу від заголовка розділу необхідно зробити три відступи вниз (пусті рядки). Назва підрозділу починається з порядкового номеру розділу, далі ставиться крапка і зазначається порядковий номер підрозділу, після якого теж ставиться крапка. Тобто, якщо у тексті роботи

це буде другий підрозділ першого розділу, виглядатиме його номер таким чином: 2.1. Назва підрозділу друкується з абзаційного відступу 1,25 см жирним шрифтом з вимірюванням по ширині сторінки. Перед тим, як друкувати назву наступного підрозділу, необхідно зробити два відступи вниз (пусті рядки) після закінчення тексту попереднього підрозділу (Додаток Г).

Кожен розділ має починатися з нової сторінки. Проте кожен підрозділ має продовжуватись на тій же сторінці, де завершився попередній. Якщо новий підрозділ починається з низу сторінки, і після назви підрозділу вміщується менше двох рядків тексту – такий підрозділ варто починати з нової сторінки.

Якщо текст роботи містить ілюстративні матеріали (зображення, таблиці), вони підписуються і нумеруються відповідно до розділу, у якому розташовуються. Слово «Таблиця» вказується перед таблицею курсивом з вирівнюванням по правому краю, її номер складається з порядкового номеру розділу та числа у тексті розділу (якщо таблиць декілька). Тобто, при нумерації таблиці ставиться номер розділу, далі крапка і зазначається порядковий номер таблиці, після якого теж ставиться крапка. Наприклад, розміщена друга таблиця у першому розділі матиме назву *Таблиця 1.2.*, перша таблиця у третьому розділі – *Таблиця 3.1.* Після цього за потреби вказується назва таблиці. В разі якщо частина таблиці переноситься на іншу сторінку, необхідно перед нею вказати *Продовження Таблиці 1.2.* без її заголовка (Додаток Е).

Фотографії та інші зображення рекомендовано виносити у додатки. Проте, якщо є необхідність залишити зображення у тексті роботи, то правила оформлення є аналогічними до оформлення таблиць, але внизу зазначається *Фото 1.2.* чи *Малюнок 1.2.* та назва ілюстрації (Додаток Ж).

Під час використання в тексті кваліфікаційної роботи цитат з документів чи інших досліджень здобувач зобов'язаний робити на них посилання. Запозичення тексту без посилань на першоджерело не дозволяється.

Посилання на джерела в тексті подаються за таким зразком: [2], де цифра є порядковим числом джерела у списку використаних джерел та літератури. Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [5; 8; 65].

Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело, обов'язково вказуються сторінки: [9, с. 87], де 9 – номер джерела за списком використаних джерел, 87 – сторінка. Якщо джерело не має вказаних сторінок (наприклад, електронне видання чи сторінка сайту), порядкова сторінка не вказується: [2].

Текст кваліфікаційної роботи має бути оформлений у науковому стилі з дотриманням сучасного правопису.

Необхідно дотримуватись лаконічності та точності, уникати довгих і заплутаних речень, використовувати чіткі формулювання.

Виклад тексту ведеться в безособовій формі, наприклад: «отримано результати», «проведено аналіз». Замість займенників «я дослідив», «ми встановили» необхідно використовувати конструкції «досліджено», «встановлено». Варто уникати у тексті суб'єктивних суджень, таких як «я вважаю», «на мою думку». Замість цього необхідно використовувати конструкції: «на основі проведених досліджень», «за даними автора джерела».

У роботі має бути відсутня розмовна лексика, жаргонізми та емоційно забарвлені слова. Наприклад, замість «дуже важливо» варто писати «ключовим».

Текст роботи має містити професійну лексику, пов'язану з історичною наукою. Для історичної галузі характерна специфічна лексика, яка відображає періоди, події, явища, процеси, а також використання термінів, пов'язаних з методами історичного дослідження. Наприклад, хронологічні поняття (античність, середньовіччя, новий час, новітній час, ренесанс, просвітництво, індустріалізація, холодна війна, доісторичний період, бронзова доба, неоліт); історичні процеси та явища (колонізація, урбанізація, індустріальна революція, милітаризація, реформація, контрреформація, експансія, революція, сепаратизм, інтеграція); політична термінологія (феодалізм, абсолютизм, монархія, республіка, імперія, олігархія, теократія, демократія, деспотія) тощо.

Перед використанням нових термінів бажано дати їх визначення та посилання на джерела, де вони пояснюються.

Текст має бути перевіреном на орфографічні, пунктуаційні та граматичні помилки.

При наборі тексту слід дотримуватися таких загальних норм:

- між словами ставити тільки один пробіл;
- розрізняти тире (–) та дефіс (-). *Дефіс* – це знак, що з’єднує частини складних слів. Під час друку має позначення маленької горизонтальної рисочки (-) та не відокремлюється пробілами від слів (синьо-чорний, Дніпро-ріка, Савур-могила). *Тире* – це розділовий знак, що вживається для позначення прямої мови, пауз, перед це (це є), оце, то, ось (це) значить. Тире у тексті обов’язково з обох боків відділяють пробілами;
- знак тире (–) але без пробілів з обох боків ставиться також у позначенні років, століть, сторінок (1995–2000, XVII–XVIII ст., с. 45–46).
- не відділяти від попередньої цифри знак градуса, секунди (25°; 5’; 30’’);
- відділяти нерозривним пробілом (одночасне натискання клавіш Ctrl+Shift+Пробіл) знаки і літери на означення томів, частин, параграфів, пунктів, відсотків, номерів сторінок тощо від наступної цифри (21 %, Т. 7; ч. 23; §5; № 34; С. 28–30); загальноприйняті позначення одиниць виміру від попередньої цифри (45 пуд.; 150 грн; 32 км; 6 млн; 45 тис.); скорочення після переліків (типу і т. п., і т. д.), перед географічними назвами (м. Київ, с. Мошурів, р. Синюха);
- при зазначенні персоналій першим ідуть ініціали чи повне ім’я, потім прізвище, при чому, їх варто відділяти нерозривним пробілом (М. С. Грушевський);
- скорочення типу 80-ті, 2-го друкувати через нерозривний дефіс (одночасне натискання клавіш Ctrl+Shift+Дефіс);
- лапки використовувати парні (« »);
- апостроф має виглядати так ’ ;
- перед скороченнями р., рр., ст. ставити нерозривний пробіл. Якщо дати наводити в дужках, то «рр.» не писати (1861 р., 1945–1947 рр., (1945–1947), XVII–XVIII ст.);

- у сполученнях на означення десятиліть між датами ставити тире з пробілами: 40-х – 50-х рр., 1940-х – 1960-х рр.;
- роки, що не збігаються з календарними, подавати через похилу риску (1997/1998 навчальний рік; 2012/2013 бюджетний рік);
- у цифрових даних, що включають більше п'яти цифр, після кожних трьох цифр ставити нерозривний пробіл (13 255; 457 357; 46 532,5 кг).

Список використаних джерел та літератури складається з урахуванням актуальних правил оформлення бібліографії згідно з ДСТУ 8302:2015 (Додаток И).

Магістерська робота повинна містити додатки, де, зокрема, має бути розміщено розробку уроку за темою дослідження. Порядкове число додатків відзначається літерами української абетки, за винятком літер «І, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ».

Якісне оформлення кваліфікаційної роботи створює позитивний перший образ про автора та підкреслює його відповідальність і увагу до деталей. Структурована робота з чітким оформленням дозволяє легше орієнтуватися у матеріалі та сприймати інформацію.

IV. ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Згідно з положенням «Про дотримання принципів академічної доброчесності в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка» № 151 від 11 червня 2020 року, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [5, с. 2].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- посилення на джерела інформації під час використання запозичених ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм чинного законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [5, с. 3].

Порушенням академічної доброчесності зокрема вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, які використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються наукових досліджень;

- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності [5, с. 3].

Кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти ступеню «магістр» підлягають обов'язковій перевірці на академічний плагіат. Перевірка передбачає

виявлення академічного плагіату та самоплагіату шляхом комп'ютерного аналізу текстів із використанням спеціалізованого програмного забезпечення для визначення рівня унікальності роботи. Надалі виявлені збіги аналізуються експертами, які мають знання як у сфері технічних методів виявлення плагіату, так і в актуальному стані досліджуваної наукової галузі.

Перевірку кваліфікаційних робіт здійснює відповідальна особа з числа співробітників навчального відділу ліцензованими програмними продуктами StrikePlagiarism та Anti-Plagiarism, формує звіт і надає довідку про встановлений коефіцієнт подібності тексту та максимальний збіг з одним документом і передає ці дані декану відповідного факультету [5, с. 4]. Критерій унікальності кваліфікаційної роботи: >60% (не менше 60% унікальності). Коефіцієнт подібності роботи (Strike Plagiarism): КП1 (комбінації з 5 слів) до 40% КП2 (комбінації з 25 слів) до 20%. Подальший аналіз виявлених текстових збігів у кваліфікаційних роботах та остаточне рішення щодо дотримання академічної доброчесності здійснюють керівник роботи, відповідальна особа з числа співробітників навчального відділу.

IV. ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Захист кваліфікаційної роботи проводиться після обов'язкового попереднього захисту у форматі дистанційної/очної зустрічі здобувачів освіти, їх наукових керівників, консультантів та завідувача кафедри історії, правознавства та методики навчання.

До передзахисту кваліфікаційна робота здобувача освіти має бути готова на 90 %. До передзахисту допускаються магістранти, в яких наукова робота знаходиться на стадії оформлення списку використаних джерел та літератури і оформлення. За тиждень до передзахисту на кафедру має бути надісланий електронний варіант магістерської роботи для перевірки на текстові запозичення.

Процедура передзахисту передбачає виступ магістранта з доповіддю щодо основних результатів дослідження. Необхідним є використання супроводжуючої презентації. Приклад структурних елементів презентації опубліковано нижче. Обов'язково на попередньому захисті магістрант має зазначити, на якій стадії готовності кваліфікаційна робота та чи оформлена необхідна супровідна документація.

Захист кваліфікаційних робіт здійснюється згідно з порядком, встановленим Міністерством освіти і науки України, на відкритому засіданні екзаменаційної комісії (ЕК), затвердженої наказом ректора Університету. На засідання, крім здобувачів, запрошуюються наукові керівники, рецензенти, викладачі та співробітники кафедр [6].

Завершену, роздруковану та підписану роботу (в одному примірнику) разом із супровідними документами (Додаток К), зокрема: поданням голові атестаційної комісії щодо захисту кваліфікаційної роботи, завданням на виконання кваліфікаційної роботи, планом-графіком виконання роботи, відгуком наукового керівника, рецензіями, копіями результатів апробації дослідження, необхідно подати на кафедру історії, правознавства та методики навчання. Робота передається до директорату Навчально-наукового інституту філології та історії та реєструється. Усі матеріали слід подати не пізніше 10

днів до визначеної наказом дати захисту.

Для захисту кваліфікаційної роботи відводиться до 30 хвилин, з яких до 10 хвилин призначено для виступу здобувача, а решта часу – на запитання членів ЕК і відповіді магістранта.

Супровідну презентацію рекомендується розробити за такою структурою:

- тема роботи, інформація про здобувача та наукового керівника (Слайд 1);
- науковий апарат дослідження: актуальність (Слайд 2); предмет, об'єкт, мета (Слайд 3), завдання дослідження (Слайд 4); хронологічні та територіальні межі дослідження (Слайд 5); методи та практичне значення роботи (Слайд 6); апробація (Слайд 7);
- структуру роботи (за необхідності), тобто назви розділів та підрозділів зі змісту (Слайд 8);
- висновки відповідно до завдань дослідження (орієнтовно Слайди 9-12, зважаючи на кількість поставлених завдань та обсяг висновків). Кожне завдання має починатися з окремого слайду, де мають бути тезисно викладені висновки по ньому;
- подяка за увагу до доповіді (Слайд 13, останній).

Текст на слайдах має бути максимально лаконічним та структурованим, оформленим для візуального сприйняття. Орієнтовна кількість слайдів – 13–15. Час доповіді – обмежений, тому важливо під час виступу не зупинятися детально на науковому апараті, вказуючи у виступі, що розширена інформація виведена на слайді.

Обговорення результатів захисту та виставлення оцінок здійснюється на засіданні ЕК після завершення захисту всіх кваліфікаційних робіт, запланованих на дане засідання. Рішення приймається більшістю голосів членів комісії, присутніх на засіданні, і оголошується здобувачам освіти у день захисту. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови комісії.

Здобувач має право оскаржити рішення комісії щодо результатів захисту кваліфікаційної роботи лише в день її захисту.

У випадку неявки здобувача на захист кваліфікаційної роботи:

– за наявності поважних причин голова ЕК може призначити нову дату захисту;

– за відсутності поважних причин здобувач отримує оцінку F за шкалою ЄКТС.

Здобувач, який отримав оцінку F за результатами захисту кваліфікаційної роботи або чия робота не була допущена до захисту, відраховується з Університету. Повторний захист кваліфікаційної роботи не передбачений.

На захисті здобувач доводить обґрунтованість своїх висновків, демонструючи, що він може аргументувати свою позицію і захищати ідеї, навіть у складних дискусіях. Успішний захист свідчить про здатність здобувача вирішувати дослідницькі завдання самостійно, критично мислити і брати на себе відповідальність за виконану роботу.

Підготовка та захист кваліфікаційної роботи оцінюються за шкалою ECTS та за 100-бальною шкалою згідно з критеріями оцінювання кваліфікаційних робіт.

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Критерії оцінювання
90-100	A	Оцінка виставляється за кваліфікаційну роботу дослідницького характеру, яка оформлена відповідно до встановлених вимог. У ній матеріал викладено логічно та послідовно, із відповідними висновками, робота повністю відповідає заявленій темі та визначеній меті, містить елементи наукового пошуку, базується на ґрунтовному опрацюванні наукової літератури. Здобувач впевнено володіє спеціальною термінологією, не допускає граматичних помилок, а сама робота має позитивні відгуки наукового керівника та рецензента. Під час захисту студент демонструє глибокі знання з теми, володіє матеріалом дослідження, пропонує власні ідеї та рекомендації. Його доповідь є впевненою, логічною, побудованою діловою українською мовою. У презентації чітко відображено ключові моменти роботи. Студент вільно відповідає на всі запитання комісії, аргументуючи відповідь.
82-89	B	Оцінка виставляється за кваліфікаційну роботу дослідницького характеру, яка оформлена відповідно до встановлених вимог, містить логічно та послідовно викладений матеріал із відповідними висновками. У мовному оформленні роботи можуть бути лише незначні неточності, неповно розкрито

		<p>теоретичні або практичні питання роботи.</p> <p>Робота має позитивні відгуки наукового керівника та рецензента. Під час захисту студент демонструє знання з теми, вміло оперує даними дослідження, використовує презентацію та без значних труднощів відповідає на більшість поставлених запитань.</p>
74-81	C	<p>Оцінка виставляється за кваліфікаційну роботу дослідницького характеру, яка оформлена відповідно до встановлених вимог, містить логічно та послідовно викладений матеріал із недосатньо повними висновками. У структурі, мовному оформленні та стилі роботи можуть бути лише незначні неточності, неповно розкрито теоретичні або практичні питання роботи.</p> <p>Робота має позитивні відгуки наукового керівника та рецензента, хоча в рецензіях містяться незначні зауваження. Під час захисту здобувач демонструє знання з теми, вміло оперує даними дослідження, використовує презентацію, у якій відображено не всі ключові моменти роботи, відповідає на більшу частину поставлених запитань.</p>
64-73	D	<p>Оцінка виставляється за кваліфікаційну роботу дослідницького характеру, оформлену відповідно до встановлених вимог, проте з поверхневим аналізом матеріалу, непослідовним та необґрунтованим викладом.</p> <p>Робота має зауваження рецензента щодо змісту та методики. Для захисту підготовлено презентацію, однак наочна інформація не завжди коментується. Основні тези роботи розкриті, але недостатньо обґрунтовані, а висновки, пропозиції та рекомендації сформульовані нечітко.</p> <p>Під час захисту студент виявляє невпевненість, демонструє слабкі знання з теми, не завжди надає вичерпні та аргументовані відповіді на запитання. Він здатен відтворити значну частину теоретичного матеріалу, розуміє основні положення, але допускає суттєві помилки. За допомогою викладача може аналізувати матеріал і частково виправляти недоліки.</p>
60-63	E	<p>Оцінка виставляється за кваліфікаційну роботу дослідницького характеру, оформлену відповідно до встановлених вимог. Проте в роботі бракує критичного аналізу, матеріал викладений непослідовно та недостатньо обґрунтований. Рецензент має суттєві зауваження щодо змісту та методології.</p> <p>До захисту підготовлено презентацію, однак наочна інформація не коментується, не відображено ключові моменти роботи. Основні тези роботи розкриті, але недостатньо обґрунтовані, а висновки, пропозиції та рекомендації сформульовані нечітко.</p> <p>Під час захисту студент виявляє невпевненість, демонструє слабкі знання з теми та не надає повних аргументованих відповідей на запитання. Він переважно відтворює теоретичний матеріал, виявляючи знання основних положень, але потребує допомоги викладача для виправлення помилок, яких значна кількість і частина з них є суттєвими.</p>

35-59	FX	<p>Оцінка виставляється за кваліфікаційну роботу, яка не має дослідницького характеру, позбавлена аналізу та не відповідає встановленим вимогам. Висновки відсутні або мають декларативний характер. У відгуках наукового керівника та рецензента містяться критичні зауваження.</p> <p>Презентація доповіді до захисту не підготовлена. Здобувач або не з'являється на захист, або його доповідь є невпевненою, нечіткою, нелогічною, не відповідає нормам літературної української мови. Теоретичні та практичні аспекти роботи не розкрито. Під час відповідей студент припускається грубих помилок, що свідчить про недостатній рівень підготовки.</p>
1-34	F	<p>Оцінка виставляється за кваліфікаційну роботу, яка не має дослідницького характеру, позбавлена аналізу та не відповідає встановленим вимогам. Висновки відсутні або мають декларативний характер. У відгуках наукового керівника та рецензента містяться критичні зауваження.</p> <p>Презентація доповіді до захисту не підготовлена. Під час захисту студент не може відповісти на жодне запитання за темою роботи, демонструючи повну відсутність знань з теорії.</p>

Якщо здобувач отримав оцінку (F) за шкалою ECTS за результатами захисту кваліфікаційної роботи або його робота не була допущена до захисту, він підлягає відрахуванню з Університету. Повторний захист кваліфікаційної роботи не передбачений. Апеляцію щодо рішення комісії за результатами захисту можна подати лише в день захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, редакція від 16.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 20.10.2024).
2. Методика інноваційного викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / Автор-укладач: А. П. Гриценко. Глухів, 2022. 276 с. URL: <https://cutt.ly/5eLWHVky> (дата звернення: 27.11.2024).
3. Навчально-методичні рекомендації до написання кваліфікаційної магістерської роботи з історії для студентів історичних спеціальностей. Мелітополь, 2017. 49 с.
4. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел у дисертації з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. URL: <https://cutt.ly/reLWKebD> (дата звернення 20.10.2024).
5. Про дотримання принципів академічної доброчесності в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: положення. Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2020. 13 с. URL: <https://cutt.ly/4rs1QTaf> (дата звернення 27.11.2024).
6. Про кваліфікаційні роботи в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: положення. Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2024. 19 с. URL: <https://cutt.ly/8eLWKRUu> (дата звернення 27.11.2024).
7. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://cutt.ly/Rrs1WZZ4> (дата звернення 27.11.2024).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Навчально-науковий інститут філології та історії

Кафедра історії, правознавства та методики навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ПОЛТАВСЬКА БИТВА 1709 РОКУ: ПРИЧИНИ, ПОДІЇ,
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ В
ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ**

Виконав:

Аторін Денис Миколайович

студент 64-І групи

спеціальності 014 Середня освіта (Історія та археологія)

Освітня програма «Середня освіта (Історія та археологія)»

Науковий керівник:

доктор філософії, старший викладач

Н. М. Петренко

Допущено до захисту:

«__»_____ 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ О. А. Чумаченко

Дата захисту: «__»_____ 2024 р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

Глухів – 2024 р.

Приклад плану кваліфікаційної роботи за темою:

**УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МИРОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ООН У 90-ТІ РР. ХХ
- НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. Й МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО
ВИВЧЕННЯ ТЕМИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МИРОТВОРЧІ ОПЕРАЦІЇ ООН: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИКА	6
1.1. Еволюція миротворчих механізмів ООН на рубежі ХХ-ХХІ ст.	11
1.2. Миротворча діяльність ООН у ХХІ столітті	30
1.3. Правовий аспект миротворчої співпраці Україна – ООН.....	46
1.4. Спільні миротворчі операції ООН та України.....	62
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ШКОЛІ.....	80
2.1. Основи викладання курсу історії у старшій школі	80
2.2. Рекомендації до використання історичних джерел на уроках історії (на прикладі викладання теми «Україна – співзасновниця ООН»).....	87
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	98
ДОДАТКИ	105

Приклад плану кваліфікаційної роботи за темою:

**ПОЛТАВСЬКА БИТВА 1709 РОКУ: ПРИЧИНИ, ПОДІЇ,
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ В
ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ	6
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження	6
1.2. Російсько-шведське протистояння та Україна напередодні Полтавської битви 1709 р.	7
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	32
2.1. Підготовка до бою, учасники. їх військова міць	32
2.2. Хід подій Полтавської битви 1709 р.....	46
2.3.Значення Полтавської битви та її вплив на подальший розвиток дій в історії України	58
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	66
3.1. Сучасні методичні підходи до вивчення теми на уроках Історії України в ЗЗСО.....	66
3.2. Аналіз авторської розробки та рекомендації щодо використання наочності та історичних джерел при викладанні теми «Участь Гетьманщини у Північній війні. Полтавська битва 1709 року» у 8 класі.....	69
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	93
ДОДАТКИ	99

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

2.1. Підготовка до бою, учасники, їх військова міць

Наприкінці квітня 1709 р. Карл XII розпочинає облогу Полтави. Це був, значною мірою, демонстративний хід – у планах шведського короля не було знищення полтавського гарнізону та фортеці. Натомість, він розраховував виманити головні російські сили на генеральну битву шляхом блокади. Ставка Івана Мазепи розташовувалася в селі Жуки, частина його війська, зокрема запорожці, була задіяна у облозі міста.

Облога Полтави стала дивним кроком шведського короля. Протягом перших восьми років Великої Північної війни шведська армія уникатиме облог ворожих фортець. Винятком була, можливо, лише облога Торуні на початку шведського вторгнення до Польщі. Одним з розумних пояснень цього кроку може бути намір Карла XII викликати Петра I на вирішальний бій. Російська армія до цього часу уникала суттєвих битв, незважаючи на свою значну чисельну перевагу [46, с. 202]. Загалом, гетьманські війська включали в себе три типи формувань: надвірне військо, охотницькі (наймані) частини та реєстрові козацькі полки...

2.2. Хід подій Полтавської битви 1709 р.

Влітку 1709 р. майбутнє становище Європи значно залежало від результату конфлікту між Росією та Швецією, епіцентр якого змістився на південь від Гетьманщини, під Полтаву, до невеликої Полтавської фортеці, що стояла на перехресті стратегічних шляхів.

ВИСНОВКИ

Полтавська битва, що відбулася 27 червня (8 липня) 1709 року – одна з центральних подій великої Північної війни 1700-1721 рр., яка вирішальним чином вплинула на її результати, а відтак і на долю всіх країн-учасниць. Події під Полтавою стали своєрідним поворотним моментом в історії Козацької України. Відважна спроба українців під керівництвом свого віддаленого гетьмана визволитися від московського гніту та вибрати, як ми сьогодні сказали б, європейський шлях розвитку, завершилася невдачею. Проте ця історія залишається прикладом героїчної боротьби за волю України, який вдячно перейматимуть наступні покоління.

У результаті проведеного дослідження виконано всі поставлені завдання.

1. Визначено передумови Полтавської битви 1709 р. та становище українських земель напередодні. Основною передумовою Полтавської битви став початок Північної війни. Вона, в свою чергу, розпочалася через те, що шведське панування у Північній Європі почало заперечуватися великими державами, зокрема Саксонією, Московським царством, Данією, Річчю Посполитою. Московське царство прагнуло розширити свої території на південний захід, зокрема в Україні, щоб мати більший доступ до Чорного моря та покращити свої торговельні можливості. Швеція прагнула стати домінуючою державою в Північній Європі і вести контроль над Балтійським регіоном. Вона вже володіла значною частиною цього регіону, але Московія і її союзники прагнули зменшити шведський вплив. Козацька Гетьманщина була давнім союзником Московії, і її військова допомога була важливою для царства в боротьбі проти Швеції.

...

...

За результатами Всесоюзного перепису населення 1926 р., наведеними у Таблиці 1.2., загальна чисельність населення округ становила 2 439 053 особи.

Таблиця 1.1.

**Чисельність населення українських округ за статтю та грамотністю
за результатами Всесоюзного перепису 1926 р. [102, с. 96, 99]**

Округа	Чоловіки			Жінки			Разом		
	Усього	Грамотних		Усього	Грамотних		Усього	Грамотних	
		Осіб	%		Осіб	%		Осіб	%
Глухівська	265 232	160 109	60,4	268 661	84 182	29,4	551 893	244 291	44,3
Конотопська	320 247	196 091	61,2	339 882	107 961	31,8	660 129	304 052	46,1
Роменська	260 978	153 643	58,9	275 327	82 553	30,0	536 305	236 196	44,0
Сумська	336 871	189 611	56,3	358 855	100 814	28,5	690 726	290 425	42,0
Усього	918 096	699 454	59,2	634 182	267 549	29,9	2439053	1074964	44,0

...

Звернемося до статистичних даних Першого всезагального перепису населення Російської імперії 1897 р., результати якого представлені в таблиці 1.1. Бачимо, що в 9 українських губерніях, які входили до складу Російської імперії, проживало 23 430 407 осіб населення (11 780 525 чоловіків, 11 649 882 жінки), з них грамотними були 19,2 % населення – 4 502 852 особи (3 368 773 чоловіка, 1 134 079 жінок) [134, с. 43].

Таблиця 1.2.

**Чисельність населення українських губерній
за статтю та грамотністю**

(за результатами Першого всезагального перепису населення Російської імперії 1897 р.) [134, с. 43; 236, с. 16]

Губернія	Населення			З них грамотних		
	Чоловіки	Жінки	Разом	Чоловіки	Жінки	Разом
Волинська	1 502 803	1 486 679	2 989 482	366 599	146 313	512 912
Катеринославська	1 091 715	1 021 959	2 113 674	344 147	110 137	454 284

Продовження Таблиці 1.2.

Київська	1 767 288	1 791 941	3 559 229	486 105	159 166	645 271
Подільська	1 505 940	1 512 359	3 018 299	358 998	109 771	468 769
Полтавська	1 376 539	1 401 612	2 778 151	382 570	88 443	471 013
Таврійська	762 804	684 986	1 447 790	281 576	122 266	403 842
Харківська	1 253 759	1 238 557	2 492 316	325 460	94 404	419 864
Херсонська	1 400 981	1 332 631	2 733 612	490 475	217 525	708 000
Чернігівська	1 118 696	1 179 158	2 297 854	332 843	86 054	418 897
УСЬОГО	11 780 525	11 649 882	23 430 407	3 368 773	1 134 079	4 502 852

У 1920 р. було проведено Другий всезагальний перепис населення Росії. Згідно з його даними на українських землях на 1000 осіб тільки 317 були писемними [203, с. 97]. Станом на 1923 р. в Україні кількість неписьменних серед жителів віком 8–50 років було близько 12 млн, а серед працездатного населення віком 18–35 років – 4,1 млн, що становило 64 % від загальної кількості працездатного населення України [203, с. 97].

...

Малюнок 1.1.

Агітаційний плакат радянської влади за грамотність

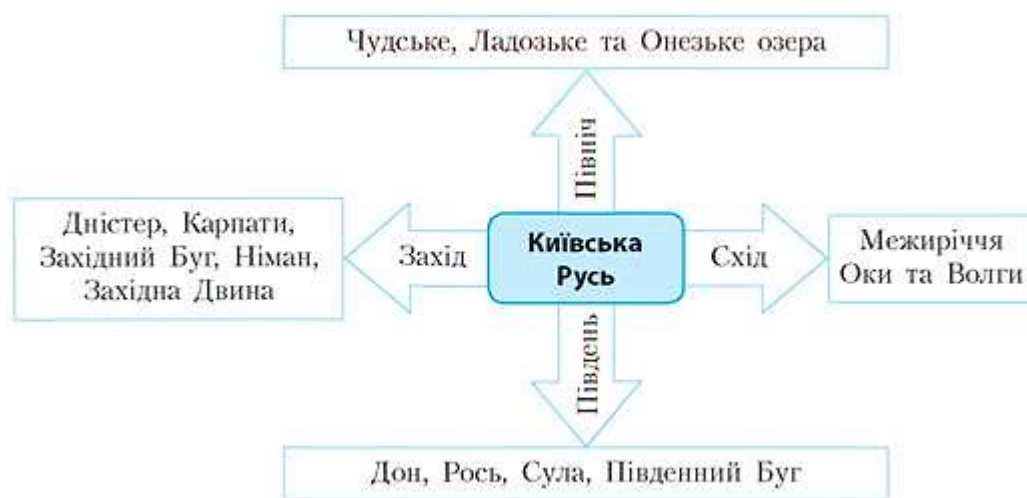

Схема 2.1.

Територія Київської Русі за князя Володимира (980—1015 рр.)

ПРИКЛАДИ
ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ
з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: один автор	<p>Драгоманов М. Про українських козаків, татар та турків. Київ : Дніпро, 2013. 43 с.</p> <p>Чухліб Т. Шлях до Полтави: Україна і Росія за доби гетьмана Мазепи. Київ: Наш час, 2008. 263 с.</p> <p>Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ, 1997. 380 с.</p>
Два автори	<p>Дудар О., Гук О. Історія України: підруч. для 8 класу закладів загальної середньої освіти / за ред. О. Пометун. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 224 с.</p> <p>Кормич Л., Багацький В. Історія України від найдавніших часів і до XXI століття: навчальний посібник. Видання четверте. Харків, 2004. 480 с.</p> <p>Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі: навчально-методичне видання. Київ: Генеза, 2006. 328 с.</p> <p>Танцюра В., Пересада О. Історія Слобідської України: навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 366 с.</p>
Три автори	<p>Михайльчук П., Куций І., Брославський В. Курс лекцій з історії України. У двох частинах. Частина II (кінець XVII – поч. XX ст.). Тернопіль, 2010. 412 с.</p> <p>Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.</p>
Чотири і більше авторів	<p>Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.</p> <p>Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917–1967) : монографія / А. Г. Бондар, О. Г. Дзевєрін, Б. С. Кобзар та ін. Київ, 1967. 482 с.</p> <p>Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна</p>

	психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.
Без автора	<p>Історія України / За ред. Ю. Зайцева. Львів, 2000. 463 с.</p> <p>Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.</p> <p>Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p>
Багатотомні видання	<p>Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка. 2008. Т. 2. 800 с.</p>
Автореферати дисертацій	Задорожна Л. Методика використання історичних документів на уроках історії в загальноосвітній школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Київ, 2005. 21 с.
Дисертації	Слісаренко О. Українсько-шведський військовий союз у Північній війні у 1708–1714 роках: дис. ... доктора історичних наук зі спеціальності 07.00.01. Дніпро, 2019. 428 с.
Законодавчі та нормативні документи	<p>Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.</p> <p>Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10.</p> <p>Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141.</p>
Архівні документи	<p>Акт про випуск учнів з лікбезу. <i>Державний архів Сумської області</i> (Далі ДАСО). Р-4563 Оп. 1. Спр. 971. Арк. 43.</p> <p>Відомості про установи Народної освіти на 1 січня 1925 р. ДАСО. Р-4653. Опис. 3. Справа 4. Арк. 12.</p> <p>Звіт за роботу Глухівського Окрбюро Ленінського Товариства «Геть неписьменність» за II квартал 1925–1926 року. <i>Центральний державний архів вищих органів влади та управління України</i>. (Далі ЦДАВОУ). Ф. 387. Оп. 1 Спр. 22. Арк. 8.</p> <p>Лікпункти для підлітків до 15 років станом на 1 квітня 1926/1927 рр. Глухівська округа. ЦДАВОУ. Ф. 387. Оп. 1.</p>

	Спр. 195. Арк. 15.
Частина видання: книги	<p>Алексєєв В.М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p> <p>Маслійчук В. Генеза та еволюція слобідського козацтва. <i>Історія українського козацтва</i> : нариси : у 2 т. / [редкол. : В. А. Смолій (відп. ред.) та ін.]. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. Т.1. С. 632 – 643.</p>
Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)	<p>Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i> : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>Ладиченко Т. Нові підходи до навчання історії в середніх загальноосвітніх закладах України в умовах російсько-української війни. <i>Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії</i>: матеріали Всеукраїнської науково–практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 року). Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 100–106.</p>
Частина видання: довідкового видання	<p>Павлик І. М. Право інтелектуальної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 683.</p> <p>Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. <i>Основи педагогіки освіти</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Дмитрука, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p>
Частина видання: продовжуваного видання (статті наукових журналів)	<p>Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>Третьякова О. Формування просторової компетентності та картографічних умінь учнів на уроках громадянської та історичної освітньої галузі. <i>Інформаційний, науково–методичний журнал «Освіта Сумщини»</i>. № 2 (58). 2023. С. 17–20.</p>
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	<p>Андрощук І.В. Взаємодія як педагогічна категорія. <i>Педагогічний дискурс</i>. 2013. №14. С. 15-19</p> <p>Власов В. Роль підручника у формуванні вмінь працювати з історичним джерелом. <i>Історія в школах України</i>. 2009. № 6. С. 3–9.</p> <p>Шендрік Л. Полтавська битва в контексті європейської</p>

	історії. <i>Край</i> . 2008. № 7. С. 9.
Електронні ресурси	
Книги (за прикладом друкованих видань, проте з додаванням посилання на джерело)	<p>Білоцерківський В. Я. Б 43 Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 536 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bilotserkivskyi_Vasyl/Istoria_Ukrainy_vyd3.pdf (дата звернення 20.11. 2023).</p> <p>Маслійчук В. Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII ст. – першої третини XVIII ст. URL: https://cutt.ly/weHWCQGX (дата звернення 28.10.2024).</p>
Законодавчі документи	<p>Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. No 1556-VII. Дата оновлення: 17.11.2024. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 25.11.2024).</p> <p>Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2024).</p>
Періодичні видання	<p>Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. Ефективна економіка. 2013. No 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2525 (дата звернення: 12.10.2024).</p>
Сторінки з веб-сайтів	<p>Який рід мають слова «чіа», «кіноа»? <i>Kyiv Dictionary</i>. URL: https://www.kyivdictionary.com/uk/grammar/uk/consulenza-linguistica/vypusk1/chia-kinoa/ (дата звернення: 06.06.2024).</p> <p>Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/ (дата звернення: 06.06.2024).</p>
Статті на веб-ресурсах (тексти, інтерв'ю)	<p>Бондаренко О. 8 липня 1709 р. відбулася Полтавська битва. URL: https://cutt.ly/SwPL3zfU (дата звернення 20.11. 2023).</p> <p>Станіславський В. Полтавська битва 1709. URL: https://cutt.ly/m8zPpAD (дата звернення 20.11. 2023).</p> <p>Шурхало Д. Від Конотопа до Полтави: як за 50 років змінилася військова потуга Гетьманату. <i>Радіо Свобода</i> : веб-сайт. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/30040671.html (дата звернення 10.12.2022).</p> <p>Корогод Г. Заселення українцями Слобожанщини в XVI–XVII ст.: історико–правовий аспект. <i>Сумський історичний портал</i>. URL: https://cutt.ly/fwMya2rf (дата звернення 27.02.2024).</p>

ДОДАТОК К

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Кафедра _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

(науковий ступінь, учене звання)

(підпис) (ініціали, прізвище)

«___» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
для виконання кваліфікаційної роботи

Здобувачеві _____
(прізвище, ім'я, по батькові, спеціальність, освітня програма)

Науковий керівник _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

(науковий ступінь, учене звання, посада)

1. Тема _____

2. Термін подання здобувачем виконаної роботи «___» _____ 20__ р.

3. Перелік основних джерел за темою дослідження, матеріалів практики (вихідні дані) _____

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, що підлягають розробці)

5. Орієнтовний перелік графічного матеріалу (таблиці, графіки, діаграми, слайди тощо)

6. Консультанти з роботи (із визначенням консультантів з окремого питання теми)

Науковий керівник

(підпис)

Завдання отримав

«___» _____ 20__ р.

ДОДАТОК К (продовження)

ВІДГУК

на магістерську кваліфікаційну роботу

Здобувач _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (спеціальність, освітня програма)

Назва теми: _____

Науковий керівник _____
(науковий ступінь, учене звання)

Відгук керівника повинен бути суворо індивідуальним. Він складається у вільній формі з обов'язковим висвітленням таких основних питань:

- відповідність змісту магістерської роботи темі (завданню) на роботу;
- обсяг розкриття теми;
- особистий внесок автора роботи в розробку теми. Ступінь його самостійності, ініціативність, уміння проводити дослідження, узагальнювати дані практики, наукової літератури та робити правильні висновки;
- використання в роботі сучасних методів дослідження, аналітичних прийомів, засобів сучасної обчислювальної техніки;
- питання, які особливо виокремлюють магістерську роботу; недоліки роботи;
- рекомендації, побажання;
- можливість практичного використання роботи або її окремих частин у практиці;
- інші питання;
- висновки (визначається рівень підготовленості здобувача, дається оцінка магістерській роботі, висловлюється думка про можливість допуску до захисту).

Науковий керівник:

(підпис) (ініціали, прізвище)
«___» _____ 20__ р.

З відгуком ознайомлений:

(підпис здобувача)
«___» _____ 20__ р.

ДОДАТОК К (продовження)

РЕЦЕНЗІЯ

на магістерську роботу

Здобувача _____
(прізвище, ім'я, по батькові, спеціальність, освітня програма)

ТЕМА: _____

ЗМІСТ РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія повинна вміщувати:

- висновок про відповідність роботи завданню на її виконання;
- оцінку якості виконання кожного розділу роботи;
- оцінку ступеня розробки нових питань, оригінальності рішень (пропозицій), теоретичної та практичної важливості роботи.

У рецензії необхідно відобразити позитивні напрацювання та недоліки роботи. Рецензія пишеться у вільній формі з обов'язковим висвітленням таких питань:

- актуальність і новизна теми;
- ступінь вирішення здобувачем поставлених завдань;
- обсяг, логічна стрункість і грамотність викладання питань теми;
- ступінь науковості (методи дослідження, постановка проблем, аналіз наукових думок, обґрунтованість й аргументованість висновків і пропозицій, їх важливість тощо);
- рівень самостійної роботи автора в розкритті питань теми;
- обсяг, достатність і достовірність практичних матеріалів, уміння аналізувати та узагальнювати практику;
- повнота використання нормативних актів і літературних джерел;
- помилки, неточності, суперечні положення, зауваження з окремих питань і в цілому по роботі (із зазначенням сторінок);
- правильність оформлення роботи;
- інші питання на розсуд рецензента;
- висновок про відповідність роботи наданим вимогам, пропозиції щодо оцінки за чотирибальною системою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалою ЄКТС.

РЕЦЕНЗЕНТ _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

(науковий ступінь, учене звання)

(місце роботи, обіймана посада)

«___» _____ 202__ р.

(підпис)

Запис інспектора відділу кадрів, який засвідчує підпис рецензента, завірений печаткою.

З рецензією ознайомлений:

(підпис здобувача)

«___» _____ 202__ р.

Електронне видання

**Методичні рекомендації до написання та захисту
кваліфікаційної роботи для здобувачів другого
(магістерського) рівня
з предметної спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)**

Підп. до розповсюдження 27.11.2024.
Формат 60x84/8. Умов. друк. арк. 6,39. Зам. № 3515
Видавництво Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка.
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Києво-Московська, 24,
тел/факс (05444) 2-33-06.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №678 від 19.11.2001.